

HOOFDSTUK 1 LEVEN EN WERK VAN VERGILIUS

1. LEVEN EN WERK

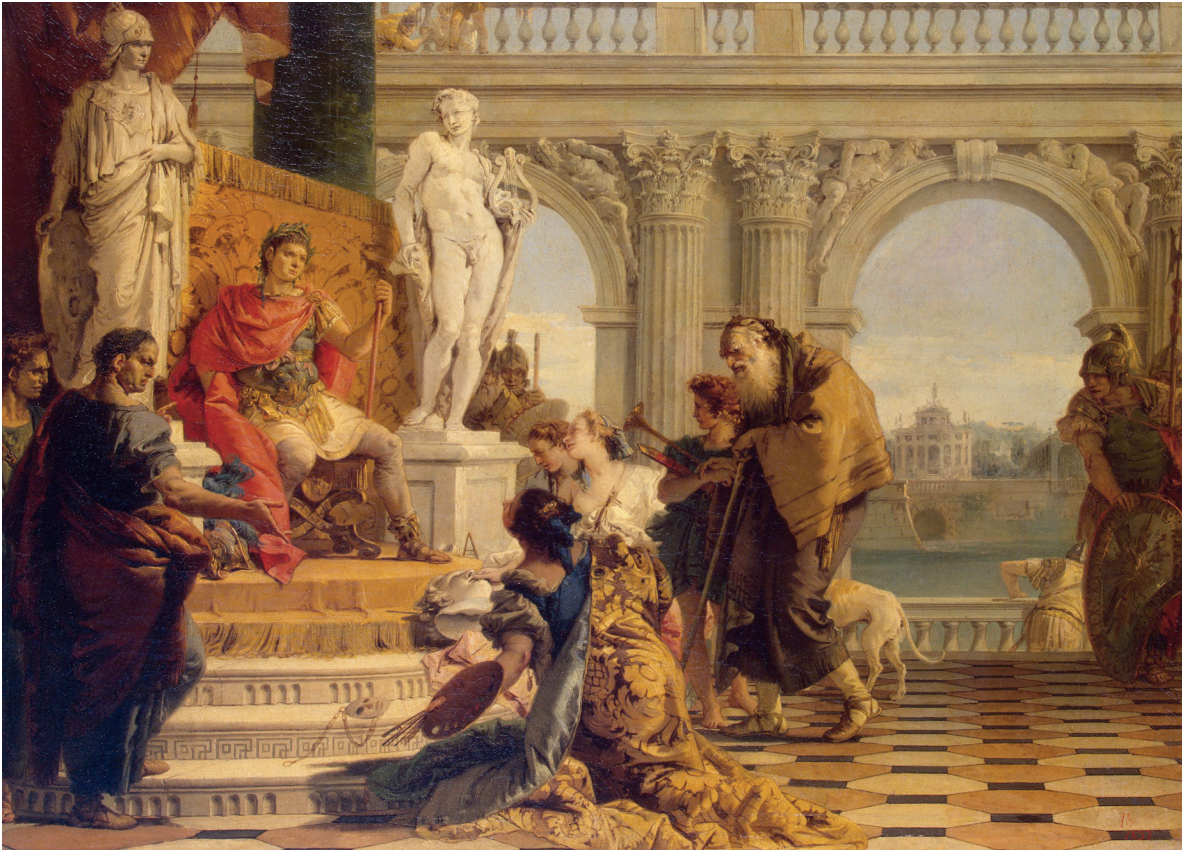
Uit de oudheid is ons een biografie van Vergilius overgeleverd, die op naam staat van Aelius Donatus, een grammaticus uit de vierde eeuw n.Chr., maar hoogstwaarschijnlijk geschreven is door Suetonius, een auteur uit de eerste/tweede eeuw n.Chr. Veel gegevens over het leven van Vergilius zijn uit deze biografie afkomstig. Een deel van deze tekst is in par. 6 van dit hoofdstuk weergegeven. Publius Vergilius Maro (70-19 v.Chr.) werd in de buurt van Mantua in Gallia Cisalpina (Noord-Italië) geboren. Zijn vader bezat daar een eenvoudig boerenbedrijf. Na het aannemen van de toga virilis in 55 v.Chr. mocht hij van zijn vader retorica gaan studeren in Rome. Vervolgens legde hij zich enige tijd toe op filosofie in Napels, waar hij lessen volgde van een aanhanger van de filosoof

Epicurus. Vanaf 42 v.Chr. wijdde hij zich geheel aan de dichtkunst en toonde geen belangstelling meer voor een politieke carrière.

Aan het eind van de burgeroorlog die na de moord op Caesar in 44 v.Chr. was uitgebroken, kregen de soldaten die in deze oorlog hadden meegevochten een stukje land en een huis toegewezen. De nieuwe machthebber Octavianus Augustus zag het namelijk als een van zijn taken om de landbouw, die door de burgeroorlogen zo lang was verwaarloosd, weer tot bloei te brengen. Voor dit doel werd ook de boerderij van Vergilius' familie onteigend. Later kreeg de dichter zijn boerderij weer terug door bemiddeling van belangrijke vrienden, onder wie de in literatuur geïnteresseerde Pollio, gouverneur van dat gebied. Vergilius heeft dus de ont-

1.1. Vergilius. Illustratie in een Vergiliushandschrift uit ca. 400.

1.2. Maecenas presenteert de gepersonifieerde kunsten aan keizer Augustus. Schilderij van Giambattista Tiepolo uit ca. 1745.

reddering van de burgeroorlogen bewust en van nabij meegemaakt, hetgeen duidelijke sporen in zijn werk heeft nagelaten.

Op advies van deze Pollio begon Vergilius met het schrijven van gedichten over het herdersleven, *Bucolica*, 'herderszangen' geheten. Met deze gedichten trok hij de aandacht van Maecenas, een invloedrijke promotor en sponsor van de kunsten, die hem bij Octavianus, de latere keizer Augustus, introduceerde. Deze toonde grote belangstelling voor het werk van de dichter. Vergilius behoorde voortaan tot de vaste kring van dichters die Maecenas om zich heen had verzameld. Maecenas steunde Vergilius ook financieel, zodat hij rustig kon werken in zijn huis in Napels. Op diens verzoek dichtte hij de *Georgica*, een gedicht over de landbouw, waarin het boerenleven wordt bezongen. Na publicatie ervan in 29 v.Chr. gold Vergilius als Romes grootste dichter.

De laatste elf jaar van zijn leven werkte Vergilius aan de *Aeneis*, 'het lied van Aeneas', waarin hij de lotgevallen van de Trojaanse held Aeneas vertelt, die na de val van Troje na lange omzwervingen in het Italische Latium aankomt, van waaruit zijn nakomelingen Rome zullen stichten. In 19 v.Chr. vertrok Vergilius voor drie jaar naar Griekenland met de bedoeling om daar zijn *Aeneis* te voltooien. Hij werd echter ziek en moest noodgedwongen vroegtijdig naar Italië terugkeren. Kort na zijn aankomst overleed hij in Brindisi. De *Aeneis* was nog niet helemaal af (vandaar het voorkomen van halve regels). Op zijn sterfbed zou hij keizer Augustus verzocht hebben het gedicht niet te publiceren. Hij zou het manuscript zelfs hebben willen verbranden. Maar op de uitdrukkelijke wens van Augustus is het toch uitgegeven (zie verder pag. 24).

2. DE BUCOLICA EN GEORGICA

Vergilius' bekendste werk is de *Aeneis*. Daarvoor schreef hij dus twee andere werken: de *Bucolica* en de *Georgica*. Vergilius schreef al zijn werken in hexameters (zie hfdst. 17).

De *Bucolica*

Rond 39 v.Chr. publiceerde Vergilius de *Bucolica*, ook wel *Eclogae*, 'uitgezochte gedichten', genoemd. Het is een bundel van tien gedichten, waarin herders optreden die zingen over de liefde, de dood, over het aanbreken van een gouden tijd, over dichters en de poëzie. In deze ideale pastorale wereld, die ook wel *Arcadia* wordt genoemd, verschijnen ook goden zoals Pan, Apollo, Nimfen en de Muzen, die soms het woord nemen. In deze tijdloze wereld die eigenlijk alleen in de fantasie van de dichter bestaat, verweeft Vergilius ook veel verwijzingen naar de historische werkelijkheid. Zo hebben *Ecloga* 1 en 9 als thema de landverdeling. Een herder vertelt dat hij zijn land moet verlaten vanwege de onteigeningen na de burgeroorlogen,

1.3. Vergilius met een panfluit. Fresco van Rinaldo Mantovano (Il Mantovano) uit ca. 1539.

1.4. Twee herders met hun vee. Miniatuur bij het derde boek van Vergilius' *Georgica* in een 5de-eeuws handschrift.

een ander mag juist op zijn land blijven. Het laat zich aanzien dat Vergilius in deze gedichten zijn eigen ervaringen heeft verwerkt.

De *Georgica*

Vergilius schreef de *Georgica* in de jaren 38-29 v.Chr. Het is een didactisch werk, een leerdicht, over het boerenbedrijf, waarin achtereenvolgens in vier boeken gesproken wordt over de akkerbouw, de bos- en wijnbouw, de veeteelt en de bijenteelt. Ook al behoort het werk tot het genre van het leerdicht, dat wil zeggen dat de dichter zijn gedicht gebruikt om informatie en nuttige kennis over te dragen, heeft Vergilius toch elke associatie met een technisch handboek willen vermijden: er zijn geen lange voorwoorden, samenvattingen of argumentaties en bewijsvoeringen. Het werk is dan ook niet bedoeld als een praktische leidraad voor de kleine boer. De dichter wil de lezer vooral esthetisch genot verschaffen. Toch gaat het gedicht wel in grote lijnen over de praktijk van de kleine boer. Het is in de ogen van de dichter mogelijk dat een boer die over voldoende kennis van de natuur beschikt en in staat is te werken, een

gelukkig leven leidt. De *Georgica* geeft uitdrukking aan liefde voor het land en bewondering voor het eenvoudige boerenleven. Tegenover elkaar komen te staan het idyllische, gelukkige leven op het land en het hectische en immorele leven in de grote stad. Toch is de situatie van de kleine boer niet zo rooskleurig als de dichter doet voorkomen. De periode waarin Vergilius de *Georgica* heeft geschreven, de jaren 38–29 v.Chr., was een tijd van grote onrust, waarin twee generaals na de dood van Caesar in 44 v.Chr. om de macht streden, namelijk Octavianus en Antonius. De burgeroorlogen hadden onder meer de situatie van de boeren zeer verslechterd. Octavianus versloeg Antonius uiteindelijk definitief in de zeeslag bij Actium in 31 v.Chr. Vanaf dat moment groeide de hoop dat er eindelijk een einde zou komen aan de gruwelijke burgeroorlogen en dat Octavianus vrede zou brengen. De Romeinen wisten toen echter nog niet hoelang deze vrede en het regime van Octavianus zou duren. Met de *Georgica* vraagt Vergilius aan Octavianus medelijden te hebben met de Ita-

lische boeren die hij bezingt en om maatregelen te nemen die hun situatie verbeteren. Hij hoopte wellicht dat wanneer de legers van Octavianus terug zouden keren uit het Oosten de landont-eigeningen minder rampzalige gevolgen zouden hebben dan hijzelf had ervaren.

De dichter houdt de boer het eenvoudige geluk voor ogen dat hem te wachten staat. Hierbij sluit de dichter aan bij het geestelijke ideaal van het nieuwe regime: respect voor de goden en een arbeidzaam bestaan in een wereld waar vrede heerst. Het nieuwe regime schept de kaders voor dit eenvoudige paradijselijke bestaan dat het landleven teweeg zou kunnen brengen. In de *Georgica* klinken bewondering door voor het nieuwe regime en dankbaarheid voor het beëindigen van de burgeroorlogen.

Toen Octavianus terugkeerde uit het Oosten en in de buurt van Napels een kuur onderging, heeft Vergilius gedurende vier dagen de *Georgica* aan hem voorgelezen. Wanneer zijn stem het begaf, nam Maecenas (zie pag. 23) het over.

3. DE AENEIS

Augustus wilde dat Rome een epos kreeg dat kon wedijveren met het grote Griekse epos van Homerus en verzocht Vergilius zo'n gedicht te schrijven. In navolging van zijn adoptievader Julius Caesar benadrukte Augustus de afstamming van de gens Iulia van de godin Venus. Hij wilde dat deze tot uitdrukking kwam in dat nieuwe epos. In 29 v.Chr. begon Vergilius met dit omvangrijke werk, de *Aeneis* genaamd, in twaalf boeken. Hij zou hieraan tot zijn dood toe blijven werken.

Het verhaal van de *Aeneis*

In de *Aeneis* wordt verteld hoe Aeneas, zoon van de Trojaanse prins Anchises en de godin Venus, was voorbeschikt om aan de verwoesting van de stad Troje te ontsnappen en na vele omzwervingen en hevige strijd een nieuw vaderland te stichten voor de overlevenden van de Trojanen. Zijn missie

1.5. Het Parisoordeel. Romeinse muurschildering uit Pompeji.

is hem van goddelijke zijde opgedragen en hij wordt hierbij gesteund door zijn moeder Venus. De machtige godin Juno, de vrouw van Jupiter, werkt hem vooral tegen, want zij heeft een grote hekel aan de Trojanen, omdat Paris haar niet de appel had gegeven en omdat ze weet dat de Romeinen uiteindelijk over haar lievelingsstad Carthago zullen heersen en deze zullen verwoesten. Zij probeert dan ook met alle middelen te verhinderen dat Aeneas in Italië aankomt en een nieuw vaderland sticht, waaruit het Romeinse Rijk zal voortkomen.

Het verhaal van de *Aeneis* bestrijkt een periode van zeven jaar, vanaf de inname van Troje door de Grieken tot de uiteindelijke overwinning van de Trojanen in Latium in Italië. De *Aeneis* begint echter in *medias res*: in het zevende jaar, op het moment dat de vloot van Aeneas dicht bij Sicilië door een storm wordt overvallen en Aeneas schipbreuk lijdt. De overlevenden belanden op de kust van Afrika, waar de Phoenicische prinses Dido een nieuwe stad, Carthago, aan het bouwen is. Wanneer de Trojanen gastvrij door haar ontvangen zijn, zal Aeneas in een *flashback* (of in retrospectie, zie hfdst. 19, 2.5) zijn eerdere avonturen sinds de val van Troje aan haar vertellen. Dit gebeurt in het tweede en derde boek van de *Aeneis*.

Twee tradities

Het lot, het *Fatum*, had bepaald dat er in Italië een groot en machtig rijk zou verrijzen en dat dit rijk de voortzetting zou zijn van het door de Grieken verwoeste Troje. Romulus en Remus, nakomelingen van Aeneas, waren de legendarische stichters van Rome. Aeneas is op deze manier de stamvader geworden van de Romeinen. Vergilius sluit hierbij aan bij een oudere epische traditie. Nieuw is de verbinding die Vergilius legt tussen de mythe van de Trojaanse afstamming van de Romeinen – een mythe die we ook bij andere volkeren aantreffen zoals bij de Grieken – en de lokale mythe van de tweeling Romulus en Remus, die na te vondeling te zijn gelegd en door een wolvin te zijn gevoed, gered werden. Vergilius laat Romulus en Remus direct van Aeneas afstammen. Zo wordt de voorge-

1.6. La Lupa Capitolina, het bronzen beeld van een wolvin en symbool van de stad Rome, werd tot voor kort als een Etruskisch meesterwerk uit de 5de eeuw v.Chr. beschouwd. De datering van de wolvin is onzeker. Sommigen menen dat de wolvin in de middeleeuwen is vervaardigd, anderen in de oudheid. De kindertjes Romulus en Remus zijn in de 15de eeuw eraan toegevoegd.

schiedenis van Rome verweven met het beroemde verleden van de Grieken en Trojanen, over wie Homerus had gedicht.

Een tweede traditie die Vergilius overneemt, is het streven van Julius Caesar om zijn familie, de *gens Iulia*, op de godin Venus terug te voeren. Dit ging via Aeneas' zoon Ascanius, die door de Romeinen ook Ilus of Julus werd genoemd. Zo werd Aeneas, de zoon van Venus, ook de stamvader van de familie van Julius Caesar en dus ook van diens achterneef en aangenomen zoon Octavianus. Toen Caesar in 44 v.Chr. werd vermoord, bleek Octavianus tot zijn verrassing per testament als Caesars zoon te zijn geadopteerd en tot diens erfgenaam benoemd. Hij erfde het vermogen van Caesar en diens familienaam. Door deze verbinding tussen Caesar en Octavianus kon de *gens Iulia* dus bogen op een godin, namelijk Venus, als stammoeder.

Op deze manier werd de vergoddelijking van Julius Caesar en later die van Augustus als het ware ge-legitimeerd. Via Aeneas verbond Vergilius dus de stichting van Rome en de familie van keizer Augustus met een mythisch verleden.

Korte inhoud van de *Aeneis*

De inhoud van de *Aeneis* wordt eigenlijk heel in het kort in de eerste zeven verzen van het gedicht weergegeven. De *Aeneis* begint als volgt:

- 1 Ik bezing de krijgsdaden en de man die
als eerste door het noodlot vluchtend
van de kusten van Troje naar Italië en
de stranden van Lavinium kwam, nadat
hij veel op land en op zee heen en weer
was geslingerd, door de macht van de
goden wegens de onverzoenlijke woede
van de wrede Juno, en ook nadat hij
veel door de oorlog geleden had,
5 totdat hij een stad kon stichten en
de goden kon overbrengen naar Latium,
waaruit het Latijnse geslacht, de
Albaanse vaders en de muren van het
hoge Rome zijn ontstaan.

De dichter geeft in deze verzen aan dat Aeneas op zijn vlucht vanuit Troje, dwarsgezeten door Juno, over land en zee heeft gezworven om uiteindelijk in Italië aan te komen. Hier moet de held oorlogen voeren totdat hij een stad zal kunnen stichten. De hoofdlijnen van de avonturen van Aeneas, zoals Vergilius die in zijn *Aeneis* weergeeft, zijn als volgt. Het werk is in twaalf boeken verdeeld.

Aeneas vlucht met zijn oude vader Anchises, zijn zoontje Ascanius/Julus en vele andere Trojanen over zee weg uit het brandende Troje. Na een schipbreuk vlakbij Sicilië komen ze op de noordkust van Afrika terecht, op de plek waar de Phoenicische prinses Dido bezig is met de bouw van de nieuwe stad Carthago (boek 1). Aan het hof van Dido vertelt Aeneas over de inname van Troje en de avonturen daarna (*flashback*, boek 2 en 3). Dido

en Aeneas worden verliefd, maar hun liefdesaffaire eindigt ongelukkig met het door de goden opgelegde vertrek van Aeneas en de zelfmoord van Dido (boek 4).

Door een storm afgedreven komt hij opnieuw op het eiland Sicilië, waar een jaar geleden zijn vader Anchises was gestorven. Aeneas organiseert bij het graf van zijn vader lijkspeken (boek 5). Vervolgens bereikt hij het plaatsje Cumae in Italië (in de buurt van het tegenwoordige Napels), waar hij onder leiding van de Sibylle, priesteres van Apollo, de Onderwereld bezoekt. Van zijn inmiddels overleden vader verneemt hij de grote toekomst van Rome tot aan de tijd van Octavianus (boek 6).

In boek 7 vaart Aeneas de Tiber op en komt aan in Latium, het gebied van Latinus, koning van de stad Laurentum. Latinus ontvangt Aeneas en zijn makkers gastvrij. Hij wil zijn dochter Lavinia aan

1.7. Juno, godin van het huwelijk. Een Romeinse kopie van een Grieks origineel.

1.8. Aeneas komt aan in Latium. Schilderij van Claude Lorraine uit 1675.

Aeneas tot vrouw geven, ook al was ze aanvankelijk beloofd aan Turnus, koning van de Rutuliërs. Juno hitst Turnus op om de wapens op te nemen tegen de Trojanen. Latinus en zijn Latijnen kiezen de kant van Turnus. En zo brandt er een gruwelijke strijd los tussen enerzijds de Trojanen en anderzijds de Rutuliërs en de Latijnen.

In boek 8 wendt Aeneas zich voor hulp tot Euander, koning van de Arcadiërs, die al vóór de Trojaanse oorlog naar Italië was verhuisd. Hij had een stad gebouwd op de Palatijnse heuvel, waar later Rome zou verrijzen. De koning sluit zich bij de Trojanen aan en stuurt zijn zoon Pallas met een leger om de Trojanen te helpen. Aeneas ontvangt van zijn moeder een goddelijke wapenrusting, die de god Vulcanus op haar verzoek had gemaakt.

De Rutuliërs hebben inmiddels in afwezigheid van Aeneas het Trojaanse kamp aangevallen. Aan beide kanten komen veel strijders om (boek 9). Aeneas keert met een vloot terug naar het kamp maar als ze willen aanmeren, worden hij en zijn manschappen op het strand door Turnus aangevallen. In deze felle strijd doodt Turnus de jonge Pallas (boek 10). De Trojanen begraven hun doden en brengen het lijk van Pallas naar zijn vader,

Euander. In een volgend gevecht blinkt Camilla uit, de koningin van de Volsci, die met haar vrouwelijke ruiters bereid was Turnus te helpen. Ze weert zich krijgshaftig maar wordt uiteindelijk gedood. De Rutuliërs en de Volscen vluchten naar de veilige stadsmuren van Laurentum (boek 11). Turnus had in boek 11 de belofte gedaan dat hij een tweegevecht met Aeneas zou aangaan om de hand van Lavinia. De *Aeneis* eindigt met dit tweegevecht, waarin Aeneas Turnus, ondanks diens smeekbeden, doodt (boek 12).

Twee centrale thema's

Er zijn in de *Aeneis* twee centrale thema's te onderscheiden, die ook aanwezig zijn in de *Bucolica* en *Georgica*. Het gaat om de historische dimensie en de aandacht voor de oude Romeinse *virtutes*.

1. Historische dimensie

De *Aeneis* heeft niet alleen een mythologische, maar ook een historische dimensie: naast de talloze mythologische details, vooral rond de val van Troje, die volgens de traditie in 1184 v.Chr. zou hebben plaatsgevonden, zijn er in het gedicht ook vele elementen van de Romeinse geschiedenis verwerkt. We geven enkele belangrijke voorbeelden:

- Jupiter voorspelt in het eerste boek aan Venus de grote toekomst van Rome (zie hfdst. 2);
- In boek 4 wordt Aeneas' afwijzing van de Carthaagse koningin Dido verteld. Zij vervloekt daarop Aeneas en al zijn nakomelingen. Dit wordt de mythologische verklaring voor de eeuwige vijandschap tussen Rome en Carthago (zie hfdst. 5);
- In boek 6, waar Aeneas in navolging van Odysseus de Onderwereld bezoekt, krijgt hij alle grote figuren uit de Romeinse toekomst tot Augustus te zien (zie hfdst. 7);
- In boek 8 wordt het schild van Aeneas beschreven: hierop staat onder meer de slag bij Actium, waarin Octavianus in 31 v.Chr. Marcus Antonius en Cleopatra, koningin van Egypte, verslaat (zie hfdst. 10).

1.9. Aeneas vechtend onder de muur van Troje. Een reliëf van het Schathuis van Sifnos in Delphi, 6de eeuw v. Chr.

Met de *Aeneis* schiep Vergilius een epos waarin Romes ontstaan en groei tot wereldmacht, uitmondend in een door Augustus bewerkte vrede, worden voorgesteld als een door de goden en het *Fatum* beschikte vervulling. Evenals veel Romeinen was Vergilius dankbaar voor het feit dat er onder Augustus een einde was gekomen aan de burgeroorlogen die Rome een eeuw lang hadden geteisterd.

2. Aandacht voor de oude Romeinse virtutes

Naast de historische dimensie is er nog een ander thema in de *Aeneis*, dat we ook in de twee andere werken van Vergilius aantreffen, namelijk de na-

druk op de oude Romeinse *virtutes* ('deugden'), zoals *pietas* 'plichtsbesef' (jegens familie, goden en vaderland), *clementia* 'mildheid' en *iustitia* 'rechtvaardigheid'. Met het, hoewel niet klakkeloos, benadrukken van deze *virtutes* sluit Vergilius aan bij de idealen van het nieuwe regime van Augustus. In de *Aeneis* wordt Rome voorgesteld als de macht waaraan de goden de taak hebben toebedeeld een heersende rol in de wereld te spelen en recht en orde te brengen. Ook dit sloot goed aan bij de politieke idealen van Augustus. Zelf vermeldt hij in zijn *Res Gestae* dat hij het gouden schild, dat de senaat en het volk hem in 27 v. Chr. hadden aangeboden, gekregen had vanwege zijn *virtus* 'dapperheid', *clementia*, *iustitia* en *pietas*. De held Aeneas, die ondanks veel tegenslag en ten koste van persoonlijke offers trouw bleef aan zijn opdracht, wordt het prototype van de Romein, aan wie vele Romeinen en in het bijzonder Augustus zich spiegelde. Hij associeerde zich graag met de *pius* Aeneas, die in zijn ogen de belichaming was van deze *virtutes* (zie verder hfdst. 14).

Naast deze twee thema's is er in de *Aeneis* veel aandacht voor de schaduwkanten van de oorlog. Afgezien van de reis van Aeneas geeft een aantal passages een beeld van de geschiedenis van Latium en Rome van vóór de komst van Aeneas tot en met de tijd van Vergilius en Augustus. Zo komen ook de gewelddadige oorlogen die Rome heeft moeten leveren en de grote verliezen die Rome in de ontstaansgeschiedenis geleden heeft in de *Aeneis* en Vergilius' andere werken aan de orde. Op grond van de aandacht die Vergilius hieraan heeft besteed, hebben vele geleerden geconcludeerd dat de dichter ook kritisch was tegenover de grote mate van geweld dat uiteindelijk leidde tot zowel de eerste stichting van Rome als ook tot de tweede stichting van de Stad door Augustus, die de *Pax Augusta* realiseerde. De dichter heeft volgens deze geleerden niet zonder meer het nieuwe regime in zijn werk ondersteund. Het gedicht is derhalve meerstemmig.

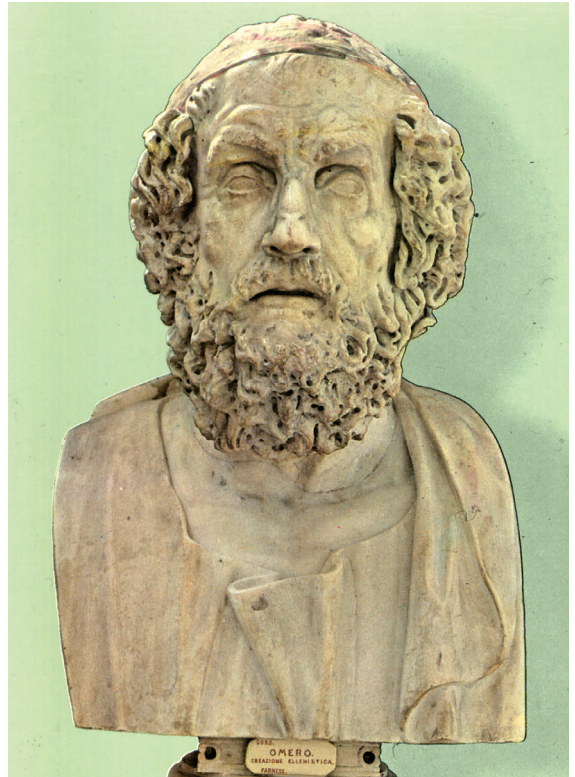
4. HET EPOS

De *Aeneis* van Vergilius is een epos, en wel een traditioneel epos. Wat is een epos en hoe heeft dit genre zich ontwikkeld? De oudste epen zijn de *Ilias* en de *Odyssee* van Homerus. Deze epen zijn zeer belangrijk, ook omdat Vergilius in veel opzichten deze epen heeft nagevolgd.

Het epos van Homerus

De geschiedenis van het epos gaat terug tot in de achte eeuw v.Chr., toen de *Ilias* en de *Odyssee* zijn ontstaan. Deze twee oudste Griekse epen staan op naam van Homerus. Een epos is een lang, verhalend gedicht over belangrijke mythologische of historische personen en gebeurtenissen, zoals de strijd om Troje. De personages zijn van een hoge sociale status, zoals koningen en legeraanvoerders. Goden zijn vaak rechtstreeks bij de handeling betrokken. Zij nemen er zelfs aan deel en becommentariëren wat er gebeurt en wat er zich afspeelt. De *Ilias* en de *Odyssee* zijn ontstaan als het resultaat van een lange orale (mondelijke) traditie. Beroepszangers, die rondtrokken door het Griekstalige gebied, droegen eeuwenlang passages voor over onder meer de belevenissen van de Griekse helden die een belangrijke rol hadden gespeeld in de tienjarige oorlog tussen de Grieken en de Trojanen. Deze zangers hielden die voordrachten zonder geschreven teksten, en hadden een groot repertoire waaruit ze, op verzoek van hun toehoorders, konden putten. Dit repertoire werd ook mondeling doorgegeven aan hun opvolgers. Aan het eind van deze mondelinge traditie staat Homerus. Hij zou de eerste zijn geweest die waarschijnlijk in de achtste eeuw v.Chr., toen het alfabet in Griekenland was geïntroduceerd, verhalen over grote helden op schrift stelde in de *Ilias* en de *Odyssee*.

De *Ilias* beschrijft een episode uit het tiende en laatste jaar van de oorlog tussen de Grieken en de Trojanen. Centraal staat de ruzie tussen Agamemnon, de aanvoerder van het Griekse leger, en Achilles, de belangrijkste en sterkste held van de

1.10. Borstbeeld van Homerus. Romeinse kopie naar een Grieks origineel uit ca. 200 v.Chr.

Grieken. De ruzie, die een buitgemaakt meisje betreft, loopt zo hoog op dat Achilles weigert om nog langer aan de strijd deel te nemen. De Trojanen, die door hebben dat Achilles zich uit de strijd heeft teruggetrokken, brengen de Grieken zware verliezen toe en dreigen de op de kust getrokken Griekse schepen in brand te steken. Patroclus, de vriend van Achilles, krijgt dan van hem toestemming om zijn wapenrusting aan te trekken en zo de Trojanen te verdrijven. Zij denken inderdaad even dat ze Achilles voor zich hebben en trekken zich terug in de stad. Dan wordt Patroclus door Hector, de belangrijkste strijder van de Trojanen, gedood. De ontroostbare Achilles verzoent zich met Agamemnon en betreedt weer het slagveld om wraak te nemen op Hector. Zijn moeder Thetis heeft voor een nieuwe wapenrusting gezorgd, omdat Hector de zijne als wapenbuit had veroverd. Achilles doodt Hector (zie voor deze passage hfdst. 13, par. 4), bindt hem aan zijn strijdswagen

1.11. Achilles op een Attische sarcofaag uit ca. 240 n.Chr.

vast en sleurt hem zo naar het Griekse kamp. Patroclus wordt gecremeerd en om zijn woede te koelen sleurt Achilles het lijk van Hector dagelijks om de grafheuvel van zijn vriend heen. Dan verschijnt Priamus, de vader van Hector en koning van Troje, in het Griekse kamp om het lijk van zijn zoon terug te kopen. De *Ilias* eindigt met de begrafenis van Hector.

De *Odyssee* is het verhaal van de lange reis van Odysseus, de koning van Ithaca en de slimste van de Griekse helden, van Troje naar huis en de problemen die hij na thuiskomst moet overwinnen om weer rechtmatig koning van zijn land te worden en zich te verenigen met zijn vrouw Penelope en zijn zoon Telemachus. In de *Odyssee* wordt het laatste jaar van Odysseus' terugtocht beschreven; de avonturen van de voorafgaande negen jaar van zijn zwerftochten vertelt hij gedurende een verblijf bij de Phaeaken, zijn laatste oponthoud voordat hij op Ithaca aankomt, in een lange *flashback*.

Traditionele kenmerken van het epos

De *Ilias* en de *Odyssee* vormen het uitgangspunt voor de verdere ontwikkeling van de Griekse en Romeinse epische poëzie. Aan de heldendichten

van Homerus ontleende men regels, die in de oudheid kenmerkend werden voor het genre. Het gaat om de volgende kenmerken:

1. Het epos is een lang, verhalend gedicht met een doorlopend verhaal over een verheven onderwerp. Het verhaal wordt verteld door een alwetende verteller, die zelf geen rol speelt in het verhaal.
2. Het epos is geschreven in dactylische hexameters (zie hfdst. 17).
3. Het epos is geschreven in een verheven stijl, die overeenstemt met de verhevenheid van de inhoud en het hoog morele gehalte.
4. Het epos omvat één handeling ('onderwerp') waarvan de gebeurtenissen een duidelijke samenhang vertonen. De handeling van de *Ilias* is de wrok van Achilles, die van de *Odyssee* de terugkeer van Odysseus. In een epos staat meestal één personage centraal.
5. De hoofdpersonen zijn helden uit het verleden en goden, die kunnen ingrijpen en aan de handeling kunnen deelnemen. Ook becommentariëren zij de loop van de gebeurtenissen.

1.12. Odysseus en Nausikaä. Schilderij van Johann Heinrich Wilhelm Tischbein uit 1819.